

โนราเหยียบเสน : ความเชื่อโนรา กับ พิธีกรรมการรักษาเสนในปัจจุบัน*

กานต์พิชชา บูรินทอง¹ และ พชร สุวรรณภานนท์¹

¹สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการศึกษาและเข้าใจความเชื่อโนราที่ส่งผลต่อพิธีกรรมการรักษาเสน รวมถึงกระบวนการของพิธีกรรมโนราเหยียบเสนในปัจจุบัน โดยผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรม และใช้วิธีการสังเกตการณ์ในพื้นที่โนราโรงครู ที่ได้จัดขึ้นในจังหวัดสงขลาและจังหวัดพัทลุง และการสัมภาษณ์โนราเจ้าพิธี ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมเหยียบเสน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง พบร่วมกันว่า พิธีกรรมการรักษาเสนโดยการให้โนราเหยียบเสนได้รับความนิยมจากกลุ่มคนที่เชื่อว่าการให้โนราเจ้าพิธี ที่ไม่เป็นโนราประชิก ผ่านการตัดจาก ผูกผ้า ครอบหริด จึงจะสามารถทำพิธีกรรมรักษาเสนให้หายได้ ซึ่งพิธีกรรมโนราเหยียบเสนนั้นยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ในพิธีกรรมโนราโรงครู ผู้ที่มาร่วมพิธีกรรมโนราเหยียบเสนจะต้องมีการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมาด้วยตนเอง หรือบางพื้นที่โนราจะเป็นผู้เตรียมไว้ให้สำหรับการประกอบพิธีกรรมรักษาตามขั้นตอนของโนรา แม้ว่าสังคมในปัจจุบันจะมีวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่เจริญก้าวหน้าเพียงใด แต่พิธีกรรมการรักษาเสนโดยการให้โนราเหยียบยังคงมีให้เห็นอยู่ในโนราโรงครู ซึ่งพิธีกรรมการรักษาเสนนี้ อาจไม่เพียงแต่รักษาอาการทางร่างกาย แต่ยังเป็นการเยียวยาจิตใจด้วยความเชื่อ ความศรัทธาของผู้ที่มารักษาด้วย

คำสำคัญ : ความเชื่อโนรา พิธีกรรม การรักษาเสน

Nora Yiebsane: Nora Belief and Yiebsane Ritual in the Present

Kanpitcha Burinthong¹ and Phodchara Suwannaphachana¹

¹Reserch Institute for Languages and Cultures of Asia, Mahidol University

Abstract

The purpose of this study was to study and understand Nora belief that affected to Yiebsane Ritual and Nora Yiebsane Ritual process in the present. Researcher repeated literature and observed Nora Rong Khru area that was on Songkhla and Phattalung, Nora ceremony guidance interviewing, Yiebsane Ritual participant and relevant people. As a result, Nora Yiebsane treatment was popular for people who believed Nora Yai and Nora ceremony guidance have to be Nora without Prachick, tuft cutting, cloth blinding and crown covering. Therefore, Sane treatment was in order. Nora Yiebsane Ritual was appeared in Nora Rong Khru area. Participant needed to prepare equipment in ritual by themselves or Nora

* บทความนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “โนราเหยียบเสน”

prepared for treatment the following Nora step. Although, science and medical technology were developed in the present, Sane treatment by Nora Yieb remained in Nora Rong Khu area that this treatment did not cure body but also mind by belief and faith.

Keywords: Nora belief, Ritual, Sane treatment

บทนำ

“กล่าวถึงพระยาพิเกก มากกล่าวบุคลมนต์สแกพรายค่า ให้เอาว่านลังชนีร์ตรีชวา
เข้ามาทางแผลแลไม่เห็นรอย แล้วค่อยยกหอกไม้คักขี้ยักษาก เป้ามันต์สามคราให้หอก
มันล่าถอย ค่อยโอมอ่านคำรามหลาลой แล้วเท้าน้อยๆ ทีบสุราเรายามหวานนต์”

(กิญโญ แก้วแจ้ง, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2561)

โนราขับบทพระยาพิเกก ประกอบท่วงท่าการร่ายรำอันดูน่าเกรงขาม คล้ายๆ โนราจะเคยทำการบสิ่งไม่ดีให้ออกไปจากพื้นที่โนราโรงครู ก่อนโนราจะเยื่องย่างเข้ามารีมทำพิธีกรรมเหยียบเสนให้แก่ผู้เป็นเสนหรือผู้ปกครองที่พาลูกหลานมาเหยียบเสน ยังคงอยู่ในความทรงจำของผู้ศึกษา ภายใต้ความดงามของท่วงท่าการร่ายรำและ การขับร้องของโนรา ประกอบกับผู้ที่มาร่วมพิธีโนราโรงครู ได้แสดงให้เห็นว่าโนราเป็นวัฒนธรรมในวิถีชีวิตร่องชาติ ประยิบเสเมือนรากเหง้าที่เป็นศูนย์รวมภูมิปัญญา ความเชื่อ ความเชื่อ ความครั้หรา วิถีปฏิบัติที่มีขนบแบบแผน ตลอดจนถึงค่านิยมต่างๆ ของชาวใต้ ที่ได้แสดงออกผ่านพิธีกรรม โดยเฉพาะ “โนราโรงครู” เป็นสิ่งที่ทำให้โนราภิพลังและดำรงอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน

ท่ามกลางวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ที่เข้ามามีบทบาท ระบบการแพทย์มิให้เลือกและสะดวกหมาย แต่ยังมีกลุ่มคนที่เลือกให้โนราเป็นผู้รักษาในพิธีกรรมโนราโรงครู ซึ่งจะมีการประกอบพิธีกรรมบางอย่างที่ช่วยบำบัดทุกข์ รักษาอาการเจ็บป่วยที่เชื่อว่าเกิดจากอำนาจเจเนโอธรรมชาติ และไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้โดยวิทยาศาสตร์การแพทย์สมัยใหม่ ชาวใต้จึงได้ประยิบพิธีกรรมโนราโรงครูเป็นเหมือนแพทย์พื้นบ้านที่จะช่วยรักษาอาการต่างๆ ได้ หนึ่งในนั้นคือ “พิธีกรรมโนราเหยียบเสน”

ในบทความนี้ผู้ศึกษาได้ใช้แนวคิดเรื่องความเชื่อและพิธีกรรมมาใช้ในการศึกษา ซึ่งผู้ศึกษาได้ดำเนินการ ดังนี้ 1) ผู้ศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 2) ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่ในการเก็บข้อมูลพิธีกรรม โดยเลือกพื้นที่โนราโรงครูที่ได้จัดขึ้นในจังหวัดสงขลาและจังหวัดพัทลุง เนื่องจากเป็นจังหวัดในพื้นที่ลุ่มน้ำที่เลಸابสงขลาที่เชื่อว่าเป็นถิ่นกำเนิดโนรา 3) ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่สนานโนราโรงครู 4) ผู้ศึกษาได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ได้แก่ โนราเจ้าพิธี ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมเหยียบเสน รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำเสนอให้เห็นถึงความเชื่อโนราที่ส่งผลต่อพิธีกรรมการรักษาเสน รวมถึงกระบวนการของพิธีกรรมโนราเหยียบเสนในปัจจุบัน

ความเชื่อ : โนราเจ้าพิธีกรรม

กล่าวกันว่าก่อนที่โนราจะพัฒนามาเป็นการแสดงเพื่อความบันเทิง แต่เดิมนั้นโนราเป็นการแสดงสำหรับประกอบพิธีกรรมมาก่อน เช่น พิธีกรรมของกษัตริย์หรือชนชั้นสูง หลักฐานในข้อนี้สังเกตได้จากเครื่องแต่งกายของโนราจะมีลักษณะคล้ายกับเครื่องทรงของกษัตริย์ นอกจากนี้มีพิธีกรรมและคติทิ狎อย่างที่โนราได้มีปฏิบัติทำให้สันนิษฐานได้ว่าจะต้องพัฒนามาจากโนราเพื่อการประกอบพิธีกรรมก่อนจะมาเป็นโนราเพื่อความบันเทิง (พิทยาบุญรัตน์, 2556, น. 8)

โนราพิธีกรรมที่ยังปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมชาวใต้ปัจจุบันนี้ คือ พิธีกรรมโนราโรงครุ ซึ่งไม่ได้มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าเกิดขึ้นมาเมื่อใด แต่สันนิษฐานกันว่ามีมาพร้อมกับการเกิดในราชวงศ์ใต้ (พิทยาบุญรัตน์, 2556) เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อเป็นสื่อกลางในการเชื่อเชิญวิญญาณบรรพบุรุษที่เป็นโนราให้มาเข้าทรงลูกหลาน แสดงถึงความมุตตัญญต่อบรรพบุรุษ และได้รับลีกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ เพื่อเสริมสร้างความเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต ซึ่งพิธีกรรมโนราโรงครุ มีการจัด 2 รูปแบบ คือ พิธีกรรมโนราโรงครุเต็มรูปแบบ จะใช้ระยะเวลาในการจัดถึง 3 วัน เรียกว่า โนราโรงครุใหญ่ หากเป็นแบบการรำโรงครุแบบย่อใช้ระยะเวลาเพียง 1 คืนกับ 1 วัน จะเรียกว่า โนราโรงครุเล็ก

ในที่นี้จะกล่าวถึงพิธีกรรมโนราโรงครุใหญ่ นิยมจัดขึ้นในช่วงเดือน 5 เดือน 6 หรือเดือน 9 อาจจะมีการจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี หรือจัดตามวาระ ขึ้นอยู่กับความสะดวกของเจ้าภาพ และการยินยอมให้ผ่อนผันของตាមยโนรา (สถาฯ สุวรรณโนร, 2542, น. 3914) ในการจัดพิธีกรรมโนราโรงครุใหญ่ พิธีจะเริ่มตั้งแต่วันพุธไปสิ้นสุดในวันศุกร์ หรือหากวันศุกร์ตรงกับวันพระ จะเลื่อนไปทำพิธีต่อในวันเสาร์ โดยจะมีขั้นตอนในการจัดในพิธีกรรมโนราโรงครุใหญ่ ดังนี้

ตารางที่ 1 การประกอบพิธีกรรมโนราโรงครุ

วันประกอบพิธีกรรม	ขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม
วันแรกของการประกอบพิธีกรรม (วันพุธ ตอนเย็น)	คณะโนราจะเข้าโรง ประโคนเครื่องดนตรีอาฤกษ์ เรียกว่าตั้งเครื่อง แล้วจึงทำพิธีเบิกโรง เชือเชิญให้ครูหมอนโนราให้มาชุมนุมในโรง โนราจะลงโรง กاشครุ เพื่อขออธิษฐานคราวครุ รำถายครุ เพื่อบุชาครุ และจับบทตั้งเมือง เพื่อกล่าวจบจองพื้นที่โรงโนรา
วันที่สองของการประกอบพิธีกรรม (วันพฤหัสบดี)	เริ่มพิธีด้วยการลงโรง กاشครุ เชิญครุเช่นเดียวกับวันแรก มีการเช่นไว้ครูหมอนโนราหรือตាមยโนรา การรำสอดเครื่อง สดุดำใจ ทำพิธีตัดจุก เพื่อรับศิษย์เข้าฝึกรำโนรา พิธีครอบเกริดผูกผ้าให้ใหญ่ พิธีแก็บนสำหรับผู้ที่บันบานไว้ และพิธีผูกผ้าปล่อย เป็นพิธีกรรมเพื่อตัดขาดจากความเป็นโนรา

ตารางที่ 1 การประกอบพิธีกรรมโนราโรงครู (ต่อ)

วันที่สามของการประกอบพิธีกรรม (วันศุกร์)	เริ่มพิธีด้วยการลงโรง ก้าวครู เขียนครู รำสักกุ่ห่วง ไป และรำถวายครูพร้อมฯ กัน หลังจากนั้นจะเป็นการรำประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้แก่ การเหยียบเสน การตัดผมฝี ช่อ การรำคล้องหงส์ การรำแหงเขี้ยว งานนี้โนราใหญ่จะร้องบทชาครูหมอ ชาดา ยา เพื่อเป็นการบุชาครูหมอนโนรา เมื่อส่งครูหมอแล้วโนราจะทำพิธีตัดเหมรย เป็น เค็ตด้วพันธะที่เคยให้ไว้กับครูหมอได้ขาดกันแล้ว เสร็จแล้วจึงเก็บเครื่องบนศาล หรือพาไลไปวันอกโนรา ทำพิธีปลิกສາดพลิกหมอน รำบนศาลา แล้วลดเทริด ออกเป็นอันเสร็จพิธี

จากตารางข้างต้น เป็นขั้นตอนที่จัดในพิธีกรรมโนราโรงครูใหญ่ ซึ่งบางขั้นตอนอาจจะมีหรือไม่มีก็ได้ เช่น พิธีตัดจุก พิธีครอบเทริดผูกผ้าใหญ่ พิธีผูกผ้าปล่อย การตัดผมฝีช่อ การเหยียบเสน เป็นต้น ขึ้นอยู่กับความต้องการของเจ้าภาพ และขึ้นอยู่กับว่าผู้ที่มาเข้าพิธีกรรมกรรมต้องการปฏิบัติสิ่งใด หรือต้องการความช่วยเหลือ สิ่งใดจากโนราเจ้าพิธี

โนราที่จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามความเชื่อที่สืบท่องกันมา คือ ต้องเป็นโนราใหญ่ที่ได้รับการตัดจุก ผูกผ้า ครอบเทริดมาก่อน เปรียบเสมือนการรับรองความรู้ความสามารถของผู้นั้น ก่อนที่จะไปเป็นโนราใหญ่ หรือนายโรงต่อไปในอนาคต ซึ่งมีกำหนดว่าคนที่อายุ 21 ปีครบบวช รวมอายุที่อยู่ในครรภ์ จะสามารถเข้าพิธีตัดจุกผูกผ้า ครอบเทริดได้ โดยมีสิ่งที่ต้องยื่ดมั่นไว้ คือ ผู้นั้นจะต้องรักษาพรหมจรรย์ ไม่ผ่านการแต่งงานมาก่อน โนราคนใดไม่ผ่านพิธีครอบเทริดโนรา จะเรียกว่า “โนราดิบ” และหากโนราคนใดผ่านการแต่งงานมาก่อนที่จะเข้าพิธีครอบเทริดโนรา จะถือเป็นว่าเป็น โนราประชิก หรือ โนราหารชิก

ที่กล่าวมาข้างต้นเป็นความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมาของโนรา โนราที่ยึดมั่นในความเชื่อนี้แล้วสามารถปฏิบัติตามได้ เช่นว่าครูหมอนโนรา บรรพบุรุษโนราอยู่รับ อีกทั้งจะได้รับการยอมรับจากคนในวงการโนรา ผู้ที่เกี่ยวข้องต่างๆ อีกด้วย ดังนั้น โนราที่ผ่านการตัดจุก ผูกผ้า ครอบเทริดโนรามาแล้ว จะเป็นผู้ที่ถือว่ามีความรู้เรื่องพิธีกรรมเป็นอย่างดี สามารถจะประกอบพิธีกรรมต่างๆ เพื่อคอยแก้ปัญหาของผู้ที่มาเข้าร่วมให้สำเร็จ ลุล่วงไปได้ด้วยดีในพื้นที่โนราโรงครู รวมถึงการรักษาเสนอโดยการให้โนราเหยียบเสน

พิธีกรรมโนราเหยียบเสน

“เสน” เป็นอาการผิดปกติอย่างหนึ่งของผิวนัง มีลักษณะเป็นแผ่นขี้นบบริเวณผิวนีอคล้ายปานแต่จะเป็นเนื้อนูนขึ้นมาจากการผิวนังปกติ ถ้าเนื้อที่งอกนูนขึ้นมา มีสีดำจะเรียกว่า เสนนดำ ถ้าหากเนื้อที่งอกนูนขึ้นมา มีสีแดงจะเรียกว่า เสนนแดง ซึ่งเนื้อที่นูนขึ้นมาไม่ได้ทำให้รู้สึกเจ็บปวด แต่หากเกิดกับเด็กจะขยายใหญ่ขึ้นตามอายุ เกิดขึ้นตามอวัยวะต่างๆ บนร่างกาย จะทำให้ดูไม่น่ามอง โดยเฉพาะเกิดขึ้นบริเวณใบหน้า ชาวบ้านสมัยก่อนเชื่อว่าเสน เกิดจากการกระทำของผีที่เรียกว่า “ผีเจ้าเสน” หรือเชื่อว่าเกิดจาก “ผีโภคแหง” ที่ทำ

หน้าที่ฝ่ายเสาโรงโนรา โดยครูหมอนโนราได้ทำเครื่องหมายไว้เพื่อต้องการเอาเด็กคนนี้เป็นโนราโดยผ่านทางฝีมือของแข็ง และเชื่อว่าเสนจะไม่สามารถรักษาให้หายได้ด้วยยาใดๆ มีการรักษาเพียง 2 วันเท่านั้น คือ ใช้เหรียญตราใบราชที่มีรูปพระเจ้าแผ่นดินกดทับ และอีกวิธีหนึ่งคือทำพิธีกรรมโนราเหยียบเสนในพิธีโนราโรงครู (อุดม หนูทอง, 2542, น. 8688 และ พิทยา บุษราัตน์, 2556)

ภาพที่ 1 ลักษณะของเสนอศีรษะเด็ก

จากการที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปสังเกตการณ์พิธีกรรมโนราเหยียบเสนในพื้นที่โนราโรงครูที่ได้จัดขึ้นในจังหวัดสangkhla และจังหวัดพัทลุง โดยผู้ศึกษาได้มีโอกาสเข้าไปสังเกตการณ์ทั้งในโนราโรงครูชุมชน ได้แก่ โนราโรงครูท่าแ俗 จังหวัดพัทลุง และโนราโรงครูของชาวบ้านซึ่งได้มีการขออนุญาตเจ้าภาพเพื่อเข้าไปสังเกตการณ์พิธีกรรม

พบว่า โนราโรงครูท่าแ俗 จังหวัดพัทลุง เป็นโนราโรงครูที่มีการจัดขึ้นเป็นประจำตระกับวันพุธที่ 2 เดือน 6 ของทุกปี ซึ่งได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานราชการของชุมชนและหน่วยงานราชการของจังหวัด จัดให้มีการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง ทำให้มีผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีกรรมโนราโรงครูเป็นจำนวนมาก และมาจากหลากหลายพื้นที่ในภาคใต้ ทางหน่วยงานราชการของชุมชนได้เข้ามาช่วยรับลงทะเบียนแบ่งประเภทกิจกรรม ของผู้ที่จะมาร่วมพิธีกรรม เช่น การรำแก็บน รำออกพราวน และเหยียบเสน โดยมีการจัดพานขันมาก ประกอบด้วยดอกไม้ มาก พลุ รูป เทียน ไว้ให้สำหรับให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนำพาณขันมากนั้นไปยื่นให้แก่ โนรา ก่อนจะประกอบพิธีกรรม ซึ่งผู้ที่มาร่วมพิธีกรรมโนราเหยียบเสนนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ปกครองที่พาลูกหลานมาให้โนราเหยียบเสนให้ โนราได้มีการจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการเหยียบเสนไว้ให้แก่ผู้ที่มาประกอบพิธีกรรมเหยียบเสน

สำหรับโนราโรงครุของชาวบ้าน ได้จัดขึ้นตามข้อตกลงระหว่างเจ้าภาพกับครูหมอดतายายโนรา¹ หรือตามความพร้อมของเจ้าภาพเอง ผู้ที่จะมาเข้าร่วมพิธีกรรมโนราเหยียบเสนจะเป็นคนที่อยู่ในพื้นที่ใกล้ๆ ละแวกบ้านเจ้าภาพที่จัดโนราโรงครุ หรือเป็นคนจากพื้นที่อื่นที่ได้มีการสืบทอดโนราโรงครุ เข้ามาตามไม่เจ้าภาพ หรือโนราเจ้าพิธีก่อนว่าสามารถพาลูกหลานมาเหยียบเสนได้หรือไม่ โดยผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีกรรมโนราเหยียบเสน จะต้องมีการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการเหยียบเสนมาเอง หากขาดสิ่งใดสามารถแจ้งให้โนราทราบเพื่อโนราจะหามาเพิ่มเติมให้

โดยอุปกรณ์ที่ต้องเตรียมเพื่อใช้ประกอบการทำพิธีโนราเหยียบเสน มีดังนี้ ถادสำหรับใส่น้ำ หลักคาก หลักเข็دمอน ในบัว ใบบอน ใบชุมเห็ด รวงข้าว ทินลับมีด ใบมีด เชื้อม ด้าย เงินเหรียญ ทอง ค่าราด² 32 บาท (ในอดีต 12 บาท) ซึ่งในส่วนของค่าราษฎร์นั้น ผู้ที่มาร่วมพิธีกรรมโนราเหยียบเสนสามารถให้เพิ่มเติมได้ตามจิตศรัทธา

ภาพที่ 2 อุปกรณ์ที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมเหยียบเสน

¹ เป็นบรรพบุรุษของผู้ที่เมืองสายโนรา หรือเป็นครูผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาให้แก่ลูกศิษย์หรือลูกหลานได้สืบทอด ผู้ที่เมืองสายโนรา จะต้องยอมรับ ให้ความเคารพนับถือครูหมอดतายายโนรา โดยมีการตั้งทึงบุชา มีการเช่นไหว้ รวมถึงการจัดโนราโรงครุขึ้นมาตามข้อตกลงที่ให้ไว้กับครูหมอดतายายโนราที่มาเข้าทรงให้สามารถสืบสารกับลูกหลานได้

² เงินค่าตอบแทนบุชาครุ

ขั้นตอนพิธีกรรมในราheyibsen

พิธีกรรมเหยียบเสน โนราจะเริ่มทำพิธีกรรมเหยียบเสนกันในวันที่โนราเข้าโรงครู ส่วนใหญ่โนราจะทำพิธีเหยียบให้ในวันพุธสุดท้ายเป็นต้นไป หลังจากที่โนราได้มีการรำ 12 บท 12 คำพรัด³แล้ว ไปจนถึงวันศุกร์ ก่อนที่โนราจะมีการรำคล้องหงส์ แหงเขี้

1. การเตรียมตัว

ผู้ที่เป็นเสนหรือผู้ปกครองที่พำนักหลานมาให้โนราเหยียบเสน จะต้องมีการเตรียมค่าราชภูร์สำหรับใช้ในการยื่นขันหมากให้แก่โนราเจ้าพิธีในโนราโรงครู รวมถึงเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้ประกอบการทำพิธี ได้แก่ ถาดสำหรับใส่น้ำ หลักค่า หลักเข็มมอง ใบบัว ใบบอน ใบชุมเห็ด รองข้าว หินลับมีด ใบมีด เข็ม ด้วย เงินหรียญ ทอง ในกรณีที่โนราไม่ได้เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับเหยียบเสนไว้ให้

2. การประกอบพิธีกรรมเหยียบเสนของโนรา

หลังจากที่โนราเจ้าพิธีรับขันหมากจากผู้ที่เป็นเสนหรือผู้ปกครองที่พำนักหลานมาเหยียบแล้ว โนราเจ้าพิธีจะให้ผู้ที่เป็นเสนนั่งอยู่ในโรงโนรา แล้วนำอุปกรณ์ต่างๆ ที่ผู้มาเข้าร่วมพิธีกรรมเหยียบเสนได้เตรียมมา หรือโนราเตรียมไว้ ได้แก่ หลักค่า หลักเข็มมอง ใบบัว ใบบอน ใบชุมเห็ด รองข้าว หินลับมีด ใบมีด เข็ม ด้วย เงินหรียญ ทอง ใส่ลงในถาดใส่น้ำ ทำพิธีจุดธูปเทียนในขันหมากที่ได้รับมา ชุมนุมเทวดา ชุมนุมครูหมอนโนรา แล้ว โนราเจ้าพิธีจะดินสอเขียนอักษรขอ “ตัวรอม” ลงบนหัวแม่เท้า ที่จะใช้ในการเหยียบลงบนเสน หากเป็นผู้หญิงโนราเจ้าพิธีจะเขียนตัวรอมไว้ที่หัวแม่เท้าของเท้าซ้าย เวลาเหยียบจะเหยียบด้วยเท้าซ้าย หากเป็นผู้ชาย โนราเจ้าพิธีจะเขียนตัวรอมไว้ที่หัวแม่เท้าของเท้าขวา เวลาเหยียบจะเหยียบด้วยเท้าขวา (กิญโญ แก้วแจ้ง, สัมภาษณ์, 24 พฤษภาคม 2561) ก่อนจะเหยียบเสน โนราเจ้าพิธีบางคนจะมีการขับบท พระยาพิเกก “กล่าวถึงพระยาพิเกก มากล่าววุฒิสมนต์เสกพระคณา ให้เอว่าวนสังหนีต์รีชวา เข้ามาหาแพลงแลไม่เห็นรอย แล้วค่อยยกหอกโมกคักขี้กษา เป้ามนต์สามคราให้หอกมันล่ากอย ค้อยโอมอ่านคามหาลโลย แล้ว เท้าน้อยๆ ทีบสุราร่ายมหามนต์” ประกอบท่าทางการรำเชี่ยนพราย หรือ ท่าร่างสามชุม ในเมืองถือพระบรรค หรือกริซ พระหนึ่งเป็นอาวุธที่จะช่วยกำจัดเสนออกไป โนราเจ้าพิธีจะเอาเท้าไปเหยียบบนอุปกรณ์ทุกอย่างที่อยู่ในถาด แล้วเอาหัวแม่เท้ายกขึ้นรอมควันเทียน ก่อนจะเหยียบลงไปตรงบริเวณที่เป็นเสน พร้อมบริกรรมคณา ทำงานไปซ้ำๆ จำนวน 3 รอบ โดยครั้งสุดท้าย โนราเจ้าพิธีจะหันหลังให้กับผู้ที่เป็นเสน มีผู้ช่วยค่อยประคองเท้า โนราให้เหยียบลงไปบนเสนเป็นครั้งสุดท้าย หลังจากนั้นโนราเจ้าพิธีจะนำอุปกรณ์ที่อยู่ในถาดมาแตะลงบนเสน แล้วใช้พระบรรคหรือกริซตัดลงไปบนของที่แตะอยู่อีกครั้ง ทำจนครบของทุกอย่าง คล้ายกับว่าตัดให้เสนออกไป โนราเจ้าพิธีจะพูดกับผู้ที่เป็นเสน หรือผู้ปกครองที่นำลูกหลานมาเหยียบว่า “หาย” แล้วให้ผู้ปกครองหรือผู้ปกครองที่นำลูกหลานมาเหยียบ ตอบกลับมาว่า “หาย” โนราเจ้าพิธีให้อ่าน้ำที่ได้เทใส่ลงไปในถาดพร้อม

³ บทคำพรัด เป็นบทกลอนที่แต่งไว้เป็นแบบแผน โนราใช้รำถวายครู ได้แก่ คำพรัดบทสรเสริญคุณครู คำพรัดบทครูสอน คำพรัดบทสอนรำ คำพรัดบทปฐม คำพรัดบทແยื่อกอ้อน คำพรัดบทนกน้าน คำพรัดระหว่างเวลา คำพรัดบทโคก คำพรัดบทดอกจิก คำพรัดบทเสี้ยที คำพรัดบทฝนตกข้างหน้า คำพรัดบทพลายาง เป็นต้น

กับอุปกรณ์ที่ใช้สำหรับทำพิธีนี้ ให้ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมเหยียบเสนอหน้าในสถานที่กลับไปลุบบริเวณที่เป็นเสน ทุกวัน

3. หลังพิธีกรรมในราไวยีบเสน

ผู้ที่เป็นเสนหรือผู้ปกครองที่พาลูกหลานมาเหยียบเสน ค่อยสังเกตการเปลี่ยนแปลงของเสน หากไม่ หายจากการให้ในราไวยีบเพียงครั้งเดียว เชื่อว่าให้ทำข้ามอีกจนครบ 3 ครั้ง เชื่อว่าเสนจะค่อยๆ จางหายไปใน ที่สุด

ภาพที่ 3 โనราไวยีบเสน

บทสรุป : โนราไวยีบเสนกับการรักษาเสนในปัจจุบัน

ด้วยยุคสมัยที่เปลี่ยนไป วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในชีวิตของผู้คนมากขึ้น ย่อมมี อิทธิพลส่งผลต่อความคิด ความเชื่อของคนในสังคม จะเห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีการพัฒนา ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้คนหันไปให้ความค่ากับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการแพทย์ที่เจริญ มากขึ้น เช่น ทางการแพทย์เรียก “เสน” ว่า “ฮีแมงจิโอม่า” เป็นกลุ่มหลอดเลือดที่เป็นความผิดปกติของการ สร้างเนื้อเยื่อตั้งแต่กำเนิด ทำให้เกิดเป็นลักษณะเนื้อนูนๆ ส่วนใหญ่ไม่มีอาการเจ็บปวด สามารถรักษาได้โดย การทำเลเซอร์ (นุชนาถ ช่วยสง, 2559)

แต่อย่างไรก็ตามยังมีคนบางกลุ่มที่ยังคงเชื่อและเลือกให้โนราเหยียบเสนเพื่อรักษาเสนผ่านพิธีกรรมไม่มีหลักฐานยืนยันว่าการรักษาเสนโดยการให้โนราเหยียบเสนนั้นเกิดขึ้นเมื่อใด แต่สันนิษฐานได้ว่าในอดีตนั้นการแพทย์ไม่ได้เจริญก้าวหน้าอย่างในปัจจุบัน ชาวบ้านเชื่อว่าเสน เกิดจากการกระทำของ “ฝีเจ้าเสน” หรือเชื่อว่าเกิดจาก “ฝีโภกเชง” ที่ทำหน้าที่ผ้าเส้าโรงโนรา หรือเกิดจากที่ครูหมอนโนราได้ทำเครื่องหมายไว้เพื่อต้องการเอาเด็กคนนั้นเป็นโนราโดยผ่านทางฝีโภกเชง ซึ่งล้วนเป็นความเชื่อเหนือธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับโนราทั้งสิ้น

ดังนั้น โนราเจ้าพิธีที่ได้ผ่านกระบวนการรับรองความสามารถโดยการตัดฉกผู้ผ่าน ครอบเหติดมาแล้ว ถือว่าเป็นโนราที่มีความรู้ความสามารถในการประกอบพิธีกรรมเป็นอย่างดี ได้รับการยอมรับจากผู้คน ได้ถูกเลือกให้เป็นผู้รักษาเส้นในพื้นที่พิธีกรรมโนราเรืองครุ อาจจะเป็นวิธีการแก่ปัญหา วิธีการรักษาเส้นของชาวบ้านภาคใต้ในอดีต ซึ่งไม่ว่าเส้นนั้นจะหายด้วยเหตุบังเอิญหรือเป็นผลจากความอาชญากรรม แต่เมื่อเส้นหายแล้ว จึงเกิดเป็นความเชื่อที่ส่งต่อกันมา ดังที่ สุริวงศ์ พงศ์เพบูลย์ (2542) กล่าวไว้ว่า ความเชื่อ คือ การเห็นตามด้วยความมั่นใจ ความไว้ใจ ความเชื่อของแต่ละคน ที่เกิดจากความคิด ความต้องการ หาอยู่ในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยง จะก่อให้เกิดความหวาดกลัว วิตกกังวล จะพยายามหาสิ่งใดหนึ่งเพื่อความมั่นใจให้แก่ตนเอง เมื่อสิ่งใดช่วยให้ได้ตามความต้องการ ได้ประจักษ์ด้วยตนเอง หรือได้รับคำยินยอมจากผู้อื่นตรงกันชัดๆ ก็จะเพิ่มความเชื่อมากยิ่งขึ้น และถ้าหากให้ผู้มีความเชื่อเป็นผู้นำก็จะทำให้ปักใจเชื่อจนกลายเป็นความศรัทธา จนทำให้ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านประเภทหนึ่ง ที่ส่งผลต่อแนวคิดและพฤติกรรมของชาวบ้านกลุ่มนั้นๆ อย่างลึกซึ้ง เพราะการสืบทอดความเชื่อมีการสืบท่อ跟มาหลายชั่วคน ผู้สืบทอดล้วนได้ยึดถือปฏิบัติให้เป็นที่ประจักษ์ เป็นต้นแบบอย่างกว้างขวางและมั่นคง เพื่อให้สืบปฏิบัติตามได้เป็นที่ยอมรับของสังคม

จากการที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปสัมภาษณ์ผู้ที่เป็นเสนอหรือผู้ปกครองที่พำนักหลานมาร่วมพิธีกรรมในราตรีบันดาล พบว่า ผู้ที่มาเข้าร่วมพิธีกรรมเห็นว่าบันดาลเป็นความเชื่อที่สำคัญมากก่อน แต่เลือกที่จะพำนักหลานมาให้ในราตรีบันดาลให้ เป็นเพระะคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่ได้บอกเล่าส่งต่อกันมาจนกล้ายเป็นความเชื่อว่าในราตรีบันดาลเป็นการเดินทางไปสู่ภูมิที่ดี ประกอบกับปัจจุบันนี้ ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลการจัดพิธีกรรมในราตรีบันดาลได้ง่าย เนื่องด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่สะดวกขึ้น โดยผู้จัดหรือในรามีการประสานพันธ์ฝ่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้คนสามารถหาข้อมูลและมาเข้าร่วมพิธีกรรมในราตรีบันดาลได้ง่ายขึ้นกว่าในอดีต ซึ่งพิธีกรรมในราตรีบันดาลในพื้นที่ในราตรีบันดาลนี้ อาจไม่เพียงแต่จะรักษาภาระทางร่างกาย แต่ยังเป็นการเยียวยาจิตใจด้วยความเชื่อ ความศรัทธาของผู้ที่มารักษาเส้นด้วย

เอกสารอ้างอิง

นุชนาถ ช่วยสง. (2559). ภูมิปัญญาการเหยียบเส้นของหมอมโนราห์ กรณีศึกษา : หมอมโนราห์ชุม ชัยเพชร

୭୮

พิทยา บุษรารัตน์. (2535). โนราโรงครูทำบท่าแಡ อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง. วิทยานิพนธ์

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, ศринครินทร์วิโรฒ. สงขลา.

_____ (2556). โนราฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยทักษิณ.

วิวัฒน์ วนรังสิกุล. (2544). มโนหน้า : ศิลปะแห่งการแพทย์พื้นบ้าน. หมอนอนม้าย, 10(6), 6-17.

สร่าง สุวรรณ. (2542). โนราโรงครู. ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 8. กรุงเทพฯ : มูลนิธิ
สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สุริวงศ์ พงศ์เพบูลย์. (2542). ความเชื่อชาวภาคใต้. ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 2. กรุงเทพฯ :
มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

อุดม หนูทอง. (2542). เทียบseen. ในสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้ เล่ม 18. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรม
วัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ประวัติผู้เขียนบทความ

นางสาวกานต์พิชชา บุรินทอง

นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

E-mail: burincanfly@gmail.com

อาจารย์ ดร.พชร สุวรรณภานน์ (อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์)

อาจารย์ประจำสาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล